

expressiun	explicaziun	p.
abdomen	part davos d'in animal, guarda p.ex. illustraziun p. 72	72, 73
absorbar	tschitschar si, trair a <u>sasez</u> , <u>recepìr</u>	51
agil	che sa muventa spert e da moda flexibla	106
aivrezza	stadi en il qual ils senns da l' <u>uman</u> èn disturbads tras consum dad alcohol u autras drogas; <u>sturnadad</u>	45
alet	spezia da pesch, guarda fotografia 3, p. 144	144
alga-chandelier	planta da l'aua, guarda fotografia 1, p. 116	116
alingiar	sfurzar in flum u in aual da curren en ina lingia	148
amar	cuntrari da dultsch	138
ambretta	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 23	23
ambretta d'aua	spezia da flur, guarda fotografia 6, p. 138	138
amet	sort da zutger en furma da graunins che vegn producida da las plantas	38, 39, 44
anda fustga	spezia d'utschè da l'aua, guarda fotografia 2, p. 161	161
anda mora	spezia d'utschè da l'aua, guarda fotografia 1, p. 161	161
anda selvadia	spezia d'utschè da l'aua, guarda fotografias, p. 78	78, 131
androgin	flur che cuntogna organs sexuals feminins e masculins, p.ex. la chandailetta	11, 74
anellids	verms cun rintgs (segments) dal corp regulars, in exempel è il verm da plievgia	71
anen	vers l'intern	156
angiosperm	planta cun sem enserrà da l' <u>ovari</u>	65
anter	satget da pollen, part dals <u>stamins</u>	10
antruras	pli baud	188
arlogn	spezia d'insect, guarda fotografia 5, p. 178	73, 178
arogn	guarda p.ex. fotografia 3, p. 120; filien	120
arum	spezia da flur, guarda fotografia 6, p. 93	23, 93
asella	spezia d'insect, guarda fotografia 15, p. 163	163
asperla	spezia da flur, guarda fotografia 5, p. 91	23, 91
atropod	insects, giombers, filiens e milipes	72, 73
attrair	carmalar	14
auazun	aua gronda, inundaziun	148
auzada	plaun (subst.)	84
avnaun	chazzetta, padella gronda	93
badalestg-serp	spezia da flur, guarda fotografia 5, p. 138	138
badigl	utensil per chavar terra; pala	101
bagiauna	spezia da legum, guarda fotografia p. 44	31, 44
balla dal stumi	parts nundigeriblas da la preda, guarda illustraziun p. 175 sisum	175
ballacua alva	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 146	146
ballacua da muntogna	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 146	146
balsamina	spezia d'erva annuala, guarda illustraziun p. 90	90
bardun	furma da las flurs da l'ischi e d'autras plantas, guarda fotografia 5, p. 87	87
bargers	fritgs cun <u>crutschins</u> gizz che tatgan vi dad animals	23, 138
bau cun ur d'aur	spezia d'insect da l'aua, guarda fotografia 6, p. 120	120
bau-botsch	spezia d'insect, guarda fotografia 1, p. 98	98
bavrola	pitschen bischen, guarda illustraziun p. 10	10, 40
becassina da pali	spezia d'utschè	211

expressiun	explicaziun	p.
belladonna	<u>chaglia</u> cun sems che cuntregnan la medischina atropin, guarda fotografia 3, p. 45	20, 45
bichasan	<u>portafleurs</u> feminins e masculins èn sin differentas plantas, p.ex. l'urticla morta	11
bigiola ruschnanta	spezia da flur, guarda illustraziuns p. 55 e p. 90	55, 90
biocenosa	il total da las creatiras che stattan en relaziun ina cun l'otra en in spazi vital	181
biomassa	la <u>paisa</u> totala da tut las creatiras en in spazi vital	182
bist	part grossa da las plantas da lain, ord la quala la roma crescha	87
borla	<u>vaschietta</u> d'aria en l'aua, guarda illustraziun sisum p. 38	38
brantscha	organ per trair flad dals animals che vivan en l'aua, guarda illustraziuns pagina 75	35, 73, 75
brentina	aria turbla; <u>tschajera</u>	180
brischar	arder	51, 108
brumbel	part d'ina planta, ord la quala nascha in feagl u ina flur, guarda illustraziun p. 9	8, 9
buccaria	spezia d'insect, guarda fotografia 2, p. 98	98
bugl	part superiura d'in aual, guarda illustraziun p. 135	135
bulba	reserva sutterrana da la planta che sumeglia ina tschagula, guarda illustraziun p. 67	67, 92
bulbillas	<u>pitschnas</u> cullas sco ovs, guarda fotografia 2, p. 28	28, 114
bulieu-diavel	spezia da bulieu da tissi, guarda fotografia 1, p. 60	8, 60
bulieu-tschep	spezia da bulieu mangiabila, guarda fotografia sisum sanester p. 97	6, 97
buttanus	cun bottas	45
caracteristicas	elements essenzials	6
carburant	substanz sco p.ex. benzin, guarda combustibel	203
cardamina amara	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 138	138
carlac	material organic elastic cun parts diras che sustegna l'ossa dad animals ed umans, p.ex. la conchiglia da l'ureglia umana	25
carnivor	animal che sa nutrescha cun magliar auters animals	49, 174
carpa	spezia da pesch, l' <u>alet</u> appartegna p.ex. a las carpas	142
carpel	organ sexual feminin d'ina flur, cuntregna l'ovulum	22
carschun-funtauna	spezia da flur, guarda fotografia 7, p. 137	137
celenterat	animal chavortg, guarda fotografias p. 69	69
cellulosa	las parais da las plantas consistan per gronda part da cellulosa, ella consista da glucosa (zutger)	43
chaglia	spezia da planta, guarda p.ex. p. 89; bostgaglia	173
chagliamorta	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 15	15
chagliom	bostgam	89
chalesch-spina da gaud	spezia da flur, guarda fotografia 6, p. 91	91

expressiun	explicaziun	p.
chaminella	spezia d'erva (flur) medicinala, guarda fotografia 3, p. 168	168
channaida	erva da l'aua che crescha aut	130
channarel da puzs	utschè da l'aua, guarda fotografia 4, p. 130	130
channatscha lada	planta da l'aua, guarda fotografia 5, p. 116	116
chapitscha da pers	spezia da chagliom, guarda fotografias 7 ed 8, p. 89	23, 89
charetsch airi	planta da l'aua, guarda fotografia 7, p. 116	116
charetsch da gaud	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 91	91
chariel	spezia d'atropod, appartegna a la classa dals filliens, viva p.ex. sco animal nuschaivel en chaschiel, farina u charn, guarda fotografia 2, p. 178	73
charvun	cotgel	51
chatsch	<u>scherm</u>	115
chavortg	vid endadens	214
chitin	material che cuntegna nitrogen ed è la pli impurtanta substanza en il <u>cuirass</u> dals <u>atropods</u>	72
cicoria selvadia	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 168	168
cign	spezia d'utschè, guarda fotografia 3, p. 161	161
cimbalaria	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 22 e fotografia 4, p. 162	22
cletg	fortuna	127
cloaca	tgil	69
cloroplast	corps verds en la cella, guarda illustraziun p. 25	24, 25
cocla	furma da fritg, guarda illustraziun p. 21	21
colliar	unir	123
combustibel	materia ch'ins po arder	195, 197
combustiun	process, en il qual ins arda material	196
conic	en furma da cugn/tgeiel	175
conifera	planta cun <u>guglias</u> /dascha, p.ex. pign, laresch	16, 88
constituint	che construescha insatge	47
contaminaziun	impestaziun, polluziun	190
contusiu	blessura/ferida interna chaschunada tras in stausch, in culp u ina frida	91
copular, sa	s'unir sexualmain	32
cordalin	millipes, guarda fotografia 4, p. 178	178
corv	spezia d'utschè, guarda fotografia 12, p. 157	102, 157
coss	larva da la <u>buccaria</u>	98
cost	part da la planta che porta la feglia, guarda illustraziun p. 9	9, 30
costin	guarda fotografia 2, p. 30	30
cotiledon	las duas mesadads d'in fav, guarda fotografia 2, p. 30	30
crenna	chavas	175
crisopa	mustga dal vel verd, spezia d'insect, guarda fotografia 4, p. 166	166
crivel	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 167	158, 167
crutschin	<u>pitschen</u> crutsch, croc u giavun	91
cuacotschna da curtin	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 159	159
cua-giat	guarda spurella	63
cua-sigliot	insect che viva sin bists da plantas, guarda fotografia 3, p. 168	155, 168
cucun	stapun d'oss, guarda illustraziun p. 56	56, 57

expressiun	explicaziun	p.
cuirass	crosta proteginta (p.ex. da baus, da tartarugas)	49, 72
cultim	nutriment per las plantas, guarda fertilisader	42
cumenzar	entschaiver	148
cumparegliaziun	examinar differentas chaussas e metter in sper l'auter las qualitats ed ils dischavantatgs da tuttas; cumparaziun	149
cumponer da, sa	consister da	8
cumportar	supportar, resister	112
cundiment	<u>spezaria</u> (substanza/erva che dat savur al nutriment)	90
cuntanscher	arrivar (a)	12
cuppa	cuppetta, stgadella	103
curregi	particip da curreger	148
currider d'auval	spezia d'insect, guarda fotografia 2, p. 140	140
cuvrida	surtratga, <u>rasada</u> , <u>stresa</u>	175
cuzer	guarda illustraziun p. 143; taja	143
daditg	lung temp	194
dagut	<u>pitschna</u> quantidad d'in liquid; <u>gut</u>	40
damai	pia	8, 213
darsvenna	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 15	15, 16
dascharina	<u>guglias</u> , "feglia" da las <u>coniferas</u>	64, 88
datiers	damanaivel, dasper	108, 196
decumponer	far svanir materia morta	46, 117, 181
denitrogenisaziun	process da sortir il nitrogen	199
dentin	part dira dals dents che <u>giascha</u> sut l'emagl	48
dent-liun	flur ch'è l'emprim melna e sviluppa pli tard parasols che sgolan cun il vent, guarda fotografia giudim dretg p. 22	6, 22
dermaspinas	animal che viva en la mar e ch'ha <u>guglias</u> da chaltschina sin il corp	80
derschentar	laschar ir aua sur insatge, p.ex. per nettegiar	190
derscher	svidar	205
descendents	fegls e feglias	29
desulfuraziun	process da sortir il zulper d'in <u>combustibel</u>	197, 198
detergent	product da <u>nettegiar</u>	190
diatom	spezia da plancton, guarda fotografia 1, p. 119	119
dies	part davos dal corp sura tar l' <u>uman</u> e part suren dal corp tar ils animals	122
digerir	elavurar il nutriment en il corp	68
digestiun	process, en il qual la maglia vegn elavurada en il corp	47
digren	diminuziun, sminuziun	195
diluent	liquid per stender colurs	199
dimora	lieu per abitar; chasa	143
dismetter	allontanar	204
dissolvent	liquid per <u>schliar</u> u <u>nettegiar</u> insatge	199
dissolver, sa	sa <u>schliar</u>	34
distatgar, sa	sa separar	68, 116
ditg	lung, per lung temp	213
domaduas	tuttas duas	210
dratguir	furma geometrica, ins dovra in tal p.ex. en cuschina per derscher aua en ina buttiglia, guarda 2. illustraziun p. 50	50
drenar	trair or l'aua d'in terren umid, p.ex. d'ina <u>pali</u>	211

expressiun	explicaziun	p.
drosera	planta carnivora che crescha en palids, guarda fotografia 4, p. 46	46
dumagnar	superar, vegnir a fin (cun)	189
dumber	quantitad	26
durmigliet	<u>pitschen</u> mammal che viva gugent sin ruvers e sumeglija in <u>stgilat</u> ed ina mieur, guarda illustraziun p. 154	86, 154
duschar	far la duscha	190
emna	7 dis	7
empè	enstagl	74
emplunar, s'	far in mantun, mantunar	117
entschatta	cumenzament	26, 32, 167
er	teren da cultira	188
erbivor	animal che sa nutrescha da <u>maglia</u> vegetala	49, 174
ereditar	ch'ins erta	26, 43
erizun	pitschen mammal cun spinas gizzas, guarda fotografia p. 106 sisum	106
erodinamic	cun pauca resistenza a l'aria e l'aua	75, 143
erva da rauna	planta da l'aua, guarda fotografia 6, p. 116	116
erva-stria	spezia da flur cun <u>bargers</u>	23
evla	utschè da rapina imposant cun pichel ferm che viva p.ex. en il Parc naziunal svizzer	173
excitar, s'	stimular, cutizzar	36
excretar	laschar or dal corp	68
explotar	<u>utilisar</u> , trair a niz	109
fadetgna	part d'ina planta ch'ins taglia da la planta-mamma e planta per trair plantas-figlia	139
fanar	far fain	188
far la segira	sa segirar, sa persvader, verifitgar	168
fasch da conducts	colliaziun da bavrolas en ina planta, guarda illustraziun p. 39, 41	39, 41
fastiz	passida, guarda illustraziuns p. 107	107
faziel	toc taila per <u>nettegiar</u> il nas	58
fegl da la curuna	guarda petal ed illustraziun p. 10	10
fegl dal chalesch	guarda sepal ed illustraziun p. 10	10
feglia-crap	spezia da planta da lain, guarda fotografias ed illustraziuns pagina 156	156
felesch	spezia da fletga, guarda fotografias 1-4, p. 94	84, 94
fendacrap cun trais dets	spezia da flur, guarda fotografia 14, p. 163	163
fendi	cun <u>sfessas</u>	162
ferra	spezia da pesch nobel che viva en lais	191
fertilisader	nutriment per las plantas, fa ch'ellas creschan; cultim, ladim	42, 188, 189
fertilisar	engraschar, dar <u>cultim</u>	42
fiera	martgà da rauba	204
fiergna	animal da rapina, ses corp è lung e sias chommas curtas, la fiergna è in mammal cun <u>fol</u>	106
filament	part dals stamins, collia ils stamins cun la flur, guarda illustraziun p. 11	10, 11
filien	guarda fotografias p. 165; arogn	165
filipenda da pali	spezia da flur, guarda fotografia 7, p. 138	138
filomela	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 103	103
fil-serp	spezia da verm nuschaivel	209
fitgar pe	far ragischs (per plantas)	136

expressiun	explicaziun	p.
flagella	giaschla, cua per sa muventar	64
flatg	tac, punct	77
fli aun grond	spezia d'utschè	211
floem	conduct en ina planta che maina l'aua engiu, guarda illustraziun p. 41	40, 41
flom	<u>pail</u> fitg fin, guarda fotografia 2, p. 78	78
flottar	ballantschar/pendular en l'aua	118
flur-paintg da pali	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 138	138
fol	<u>pail</u> da tscherts mammals, sco p.ex. da la mieur da quaud	79
fora	avertura, rusna	34, 72
fossil	rest da crap d'in animal mort avant fitg bler temp, guarda fotografia 3, p. 74	74
fraja	fritg cotschen e dultsch, i dat er frajas en il quaud, guarda fotografia 3, p. 28	21, 28
franguler	<u>chaglia</u> che crescha <u>datiers</u> da lajets, or da la scorsa pon ins far ina medischina che gida a svidar la beglia	117
frastga	romins da <u>chaglias</u> , guarda p.ex. fotografia 1, p. 156	28, 103, 156
fravgia	guarda fotografia sisum dretg, p. 104; fuschina	104
fregar	peschs ed amfibis che mettan ovs	75
fregarella	planta da l'aua, guarda fotografia p. 112, illustraziun sisum, p. 115 e fotografia 3, p. 116	112, 114, 115, 116
frilla	spezia da pesch	75, 76
fringhel	spezia d'utschè, guarda fotografia 9, p. 157	157
fritgal	part vesavla dal fritg, p.ex. d'in bulieu	60, 61
fruntar	ir cunter insatge/insatgi	135
fulca	spezia d'utschè da l'aua, guarda fotografia p. 160	160
fulin	pulvra naira che sa sviluppa cun arder substanzas organicas; stgarvun	108
fundatsch	part dal café mieut che resta suenter ch'ins ha fatg il café	206
furment	planta che cuntegna farina en ses sems e che po vegnir duvrada per far paun	13
fustgetta dal chapitsch	spezia d'utschè, guarda illustraziun p. 158	158, 159
fusti	part dal fegl che <u>collia</u> quel cun il cost/rom	87
gala	creschientscha dal tessi d'ina planta, guarda fotografias 5-7, p. 99	99
galantina	flur che crescha fitg baud la primavaira	90
gerani pennà	spezia da flur, guarda fotografia 5, p. 162	162
giaql	cun bleras colurs	7
giargiagliun	spezia d'insect che viva sin plantas, guarda illustraziun 9, p. 154	154
giaschair	esser, sa chattar, per persunas: posiziun dal corp stendida giu per terra e per lung	11, 37, 65
giazla	spezia d'utschè, guarda fotografia 11, p. 157	157
gidanter	persuna u animal che gida/sustegna	211
gimnosperm	planta cun sem avert	64
ginestra	spezia da flur ch'appartegna a las leguminosas, savens cun flurs melnas	20
giombregl	giomberet che viva en flums ed auals, guarda fotografia 4, p. 140	140
giufuns	il pli giudim	78, 112

expressiun	explicaziun	p.
glimaja	mollusc, <u>lindorna</u> senza chasa	47
glisch (adj.)	guliv	16
glischnar	sa mover senza grond sforz	119
glischun	spezia da pesch, guarda fotografia 1, p. 126	126
glitta	terra ch'è <u>loma</u> tras l'aua; <u>lozza</u> , belma	116
glittus	teren cun <u>glitta</u>	112
glogn	fritg dal ruver	23, 49, 103
glonda	organ che secretescha ina substanza, guarda illustraziun p. 10	10
gnieu	lieu nua ch'ils utschels mettan ils ovs e pavlan ils pitschens	78
gnirom	in organ e la pli gronda glonda en il corp <u>uman</u> , regulescha il <u>metabolissem</u> da zutger e protein en il corp; dir (subst.)	74
gnirunchel	organ (l' <u>uman</u> saun ha dus gnirunchels), firtrescha l'aua en il corp e maina quella sco urin tar l'organ da secreziun	74, 86
gnivar	far <u>gnieu</u>	146
granus	cun <u>graunets</u>	26
grassella	spezia da flur, guarda fotografia 9, p. 162	162
grifla dal diavel	spezia da flur, guarda fotografia 7, p. 91	91
grunda	part dal tetg che penda; pensa	152
guardar	contemplar	34
quatar	travatgar/chaminar tras l'aua pauc profunda	131
gnaud	ina gronda surfatscha cun bleras plantas da <u>guglias</u> u da feglia	15, 84-109
guegl	spina ch'in insect (p.ex. in avieul) dovra per piztgardar il <u>guegl</u>	98
guglia	<u>dascharina</u> , "feglia" da las <u>coniferas</u> , en general: object fin (da metal) che finescha en in piz giz	64
guntgir	ir ord via, evitar	135
gut	<u>dagut</u> , <u>pitschna</u> quantidad d'in liquid	95
hallimasch	spezia da bulieu che crescha sin plantas	46
hipocotil	guarda costin	30
ierdi	dumiec e giutta èn spezias dad ierdi	44
impollinadar	insect ch'impollinescha	14
impollinaziun	transport dal pollen sin il <u>stigma</u> dad in'autra flur	12, 13
inclinari, s'	sa volver d'ina vart, guarda plantas sin fotografia 2, p. 37	37
indigeribel	che na sa betg vegnir <u>digeri</u>	68
ingestiun	process dal magliar	47
invertibrad	animal senza spina dorsala	140
iris melna	planta da l'aua, guarda fotografia 8, p. 116	116
irun grisch	utschè da l'aua, guarda fotografia p. 146	131, 146
ischi	planta da feglia, guarda fotografia 3, p.84 e fotografias 5 e 6, p. 87	84, 85, 87
iseglia	guarda illustraziun p. 72	72, 73
lainus	dir sco lain	18
lantschetta	spezia d'insect, guarda fotografia 2, p. 166	166
largia	spazi vid, senza vegetaziun	84, 109
larva dal furmiclun	spezia d'insect, guarda fotografia 11, p. 163	163
lass	senza vita	201
lateral	situà da la vart	201
latg mellen	spezia da flur, guarda fotografia 17, p. 163	163

expressiun	explicaziun	p.
lef	part charnusa da la bucca da l'uman	91
legum	verdura	188
levagl	corp cun in'axa fixa ch'ins dovra per auzar u muventar <u>paisas</u> ; agra	15
levon	bulieu ch'ins dovra p.ex. per far levar il paun	52
libella blaua cun alas blauas	spezia d'insect, guarda fotografias 13 ed 14, p. 141	141
lichen	spezia da planta che crescha sin bists da plantas, guarda fotografias 1 e 2, p. 155	155
lien	en l'intern d'insatge	211
lieur	animal <u>ruider</u> cun fol brin u alv, ureglias lungas, corp stendi ed ina cua curta, quest animal vegn collià cun la festa da Pasca (sper il agnè (tschut))	107
lignin	part <u>lainusa</u> e ferma dal lain	43, 45
lindorna	<u>glimaja</u> cun chasa, guarda illustraziun p. 36	36
litgiva	pesch, guarda fotografia p. 144, sisum a sanestra	6, 144
litra purpura	spezia da flur, guarda fotografia 8, p. 138	138
lodulera chavorgia	spezia da flur, guarda fotografia 5, p. 93	93
lom (adj.)	cuntrari da dir	201
longitudinal	per lung	75
lozza	terra <u>loma</u> tras l'aua; belma, <u>glitta</u>	70
luadiras	tschendra <u>luada</u> che sa furma cun arder <u>rument</u>	205
luar	daventar liquid, p.ex. da glatsch ad aua	205
luschard	reptil cun cua lunga, guarda fotografias p. 77	77
maglia	il nutriment dals animals	47
magugl	part <u>loma</u> entamez in oss	49
magun	lieu nua che la <u>maglia</u> arriva suenter ch'ins <u>tragutta</u> quella; stumi	57, 69, 78
malerva	planta da sem, guarda fotografia 2, p. 46	46
maletg	illustraziun	114
malnet	cuntrari da net; <u>tschuf</u>	58
malsogna	stadi d'esser malsaun	212
mamma da graun	bulieu-parasit sin <u>furment</u>	60
manizzar	far pitschen	207
marella	vaider, tras ils qual ins vesa pli grond ils objects	10
marena grischa	spezia d'utschè	211
martganzia	rauba, vitgira, bains	198
marvezza	stadi airi e <u>steri</u> , en il qual l'animal na sa mova betg, p.ex. las raunas durant l'enviern	35, 77
masaina	<u>dimora</u> (chanaster) dals avieuls	12
maschaida	quantitad che consista da plirs elements	109
maset blau	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 159, giudim dretg	154, 159
mastegiar	<u>manizzar</u> la vivonda cun ils dents	49, 175
meander	stortas regularas da differenta grondezza d'in aual u flum, guarda illustraziun p. 135 sisum	135
medusa	spezia da celenterat, guarda fotografia 3, p. 69	69, 124
melica	spezia d'erva che crescha en il <u>quaud</u>	84
menta d'aual	spezia da flur, guarda fotografia 3, p. 137	137
mercurella	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 93	84, 93
merl da l'aua	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 147	147

expressiun	explicaziun	p.
merlotscha	utschè nair cun pichel mellen, guarda fotografias p. 172 e 173	6, 172, 173
metabolissem	transfarmaziun chemica da las substanzas en il corp	6, 182
micel	rait da fils d'in bulieu, guarda illustraziun p. 60	60
micro-organissem	creatiras fitg <u>pitschnas</u> ch'ins vesa mo cun agid dal microscop	178
mieula	tocs fitg pitschens dad insatge, p.ex. da paun, guarda illustraziun p. 41	41
millifeglia	planta da l'aua, guarda fotografias 2, p. 116	116
mina	<u>portaflurs</u> masculin	65
mintgamai	per giada, adina	64, 118
minz	part centrala d'in mail; <u>puegl</u>	21
miscalca	guarda fotografia 6, p. 88	88
mollusc	animals cun in corp ch'è cuvert da mutschigna	53, 74
monocellular	creatira cun mo ina cella	193
muetta rienta	spezia d'utschè da l'aua, guarda fotografia 5, p. 161	161
multicellular	creatira cun bleras cellas	119
mura	ampuauna naira	21, 23
mustga cuzerin	spezia d'insect da l'aua, guarda fotografia 12, p. 121 e fotografia 12, p. 141	121, 141
mustga da crap	spezia d'insect, guarda fotografias 7 ed 8, p. 141	141
mustga da glitta	spezia d'insect, guarda fotografia 5, p. 140	140
mustga dal vel verd	<u>crisopa</u> , spezia d'insect, guarda fotografia 4, p. 166	166
mustga efemera	spezia d'insect, guarda fotografias 9 ed 10, p. 141	141
mustga puschlada	spezia da plancton, guarda fotografia 4, p. 119	119
mustga-ballantscha	spezia d'insect, guarda fotografia 7, p. 163	163
mustga-scorpiun	spezia d'insect, guarda fotografia 7, p. 98	98
mustga-serp	spezia d'insect, guarda fotografia 8, p. 98	98
mustgin tscheglià	spezia d'insect che viva en l'aua, guarda illustraziun, p. 142	142
nettegiar	far net; schubregiar	194
nimfa	planta da l'aua, guarda fotografia p. 112, illustraziun sisum p. 115 e fotografia 4, p. 116	112, 114, 115, 116
notoneca	vespra da l'aua, guarda illustraziun p. 124	124
nudaglia	extremidad per sa mover e per manischar dals animals en l'aua, guarda illustraziun p. 75	73, 75
nuschegl	part centrala d'ina cella che dirigia tut ils process en la cella, guarda illustraziun p. 25	7, 24, 25
odur	substanz ch'ins senta cun il nas	101
odurar	derasar in'odur	10
odurat	organ per <u>savurar la maglia</u>	36
oppost	da l'autra vart	135
ordaifer	davent dal lieu	189
ortulan	persuna che cultivescha in iert	209
orva	fanestrin, cuchera	152
orvetta	spezia da reptil che sumeglia ina serp, animal nizzaivel e betg da tissi	77
osmila d'aua	spezia d'insect, guarda fotografia 6, p. 140	140
ovari	part dal pistil, guarda illustraziun p. 11	10, 11
ovulum	<u>organ da las plantas da sem</u> , guarda illustraziun p. 11	11, 18

expressiun	explicaziun	p.
pail	chavels d'in animal	12
pailins	pitschens <u>pails</u>	68
paisa	inditgescha quant grev (en kilos e grams) ch'insatge è	56
palat	organ per gustar la <u>maglia</u>	36, 77
pali	terren fitg bletsch cun aua che stat	46
paliet	frizza	3
palmetta	pels da nudar dad animals che vivan (per part) en l'aua	78
palpader	organ per palpar (sentir cun tutgar)	73
palpiri	material fin e plat che vegn produci or da lain e sin il qual ins po scriver	45
paltaun	lajet <u>pitschen</u> e <u>planiv</u>	112
panicla	posiziun dal portaflurs, guarda illustraziun p. 67	67, 116
panitscha	spezia da <u>furment</u> cun graunins <u>pitschens</u> e mellens; megl	44
papaver	flur cotschna, guarda fotografia p. 217	45
parisetta	spezia da flur, guarda fotografia 3, p. 91	91
passa	dapli che, varga	6
passida	guarda illustraziun 10-12, p. 107	107
pastg	erva	6
pastget	erva tagliada sin la medema lunghezza, p.ex. en curtins	152
patir	suffrir, endirar	42
patlauna	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 138	138
patta-luf	spezia da fletga	63
pauncucu	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 91	91
percorscher	remartgar	130
perenna	planta che crescha plirs onns	94
pernisch	utschè da l'aua, guarda fotografia 1, p. 130	130, 131
pestgaderin	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 171	170, 173
petal	<u>feql da la curuna</u> , guarda illustraziun p.10	10
pèz	part dal corp, per utschels guarda illustraziun sisum dretg, p. 102	102
pidra-scut	spezia d'insect, guarda fotografia 6, p. 98	98
pigliar	<u>tschiffar</u> , traplar, prender	46
pinar	tagliar plantas da lain/ <u>quaud</u>	109
pir	na pli baud che	11
pirir	degenerar, murir	90
pistil	organ sexual feminin d'ina flur, guarda illustraziun p. 11	10, 11
pitgarel	spezia d'utschè, guarda fotografia 10, p. 157	157
pitgaspina	spezia d'utschè, guarda fotografia 4, p. 210	210, 211
pitschen	cuntrari da grond	105
piutscha	spezia da salamander che viva en l'aua, guarda fotografias p. 76	76
planiv	cuntrari da spundiv e <u>taiss</u>	134
plantagen mesaun	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 168	168
plantantera	spezia d'orchidea, guarda fotografia 2, p. 15	15
plegà	faudà, mess ensemen	34
plimà	en furma da <u>plima</u>	137
plimas	"vestgì" dals utschels, penna, guarda fotografia 2, p.78	78, 103
plotra	spezia da pesch, guarda fotografia 3, p. 126	126
pluricellulars	creatira cun dapli ch'ina cella	119

expressiun	explicaziun	p.
poleschet	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 146	146
polluziun	contaminaziun, impestaziun da l'ambient	194
por	spezia da verdura che savura in pau sco la tschagula, guarda fotografia 5, p. 209	209
porlaun	bulieu che crescha sin plantas, guarda fotografia 1, p. 46 e fotografia 8, p. 96	46, 96
portaflurs	part d'ina planta che porta las flurs	11
preda	resultat d'ina chatscha reussida	107
prelat	spezia d'utschè, guarda fotografia 7, p. 157	157
prender chatsch	prender schlantsch	161
prest	quasi, bunamain	122
primbla	fritg dultsch da color violetta	20
pruir	chatschar, schermigliar	17, 95
puegl	part centrala d'in mail; minz	21
pulmun	organ da respiraziun dals <u>vertebrads</u> ; lom (subst.)	35, 202
pulmunera vaira	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 93	93
pulpa dal fritg	part dal fritg che circumdescha il sem e ch'ins po mangiar	18
pulpus	cun blera <u>pulpa</u> ; savurus	21
puma	fritgs che vegnan mangiads dals <u>umans</u> sco maila e paira èn puma	103, 208
pumera	plantas da fritgs (p.ex. mailer e pairer)	188
punscher	piztgar, morder (da plantas)	91
puppen	part dal corp d'in utschè, guarda illustraziun sisum dretg, p. 102	102, 103
puppen brin	spezia d'utschè	211
puppen cotschen	spezia d'utschè, guarda fotografia 3, p. 209	209
puschina	part liquida dal ladim/da la grascha, guarda fotografia giudim p. 42	42, 188
puspè	danovamain	47, 147
puz	lajet artificial	7, 112
radi	part d'ina roda u d'ina taila filien, guarda illustraziun p. 164	164
raischen	<u>atropod</u> , appartegna a la classa dals <u>filien</u> s, parasit che viva en <u>gnauds</u> , tschitscha sang d'animals ed <u>umans</u> e po transmetter <u>malsognas</u>	73
raiver	<u>rampignar</u>	77
rambot	spezia da pesch, guarda fotografia 2, p. 148	148
rampignar	raiver	102, 104
randurel pitschen	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 167	158, 167
ranunchel pailus	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 137	137
ranunchel primavaun	spezia da flur, guarda fotografias 1 e 2, p. 28	28
ranunchel tustgin	spezia da flur, guarda fotografia 3, p. 138	138
rasada	<u>stresa/cuvrida</u> che consista d'ina substanza, guarda illustraziun p. 39, illustraziun p. 88 ed illustraziuns p. 113	39, 88, 113
rasada da tschaira	guarda illustraziun p. 39	39, 114
rasulauna	stadi da larva da la tgiralla, guarda fotografia 2 p. 34	7, 32
ravanetta	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 93	93
ravun	planta cun flurs melnas che vegnan duvradas per producir ieli da cuschinar	44
recepir	tschitschar si, trair a sasez, absorbar	68

expressiun	explicaziun	p.
reducent	animalets che sa nutreschan da plantas mortas e d'animals morts	178
reginavel	reginam	54, 56
reproducziun	multiplicaziun	12
repulsiun	cuntraculp	124
respirar	trair flad, fladar	71, 72, 74, 77
restas	ossa (skeletal) dals peschs	144
revegnir, sa	sa restabilir, sa remetter	184
rieua champestra	spezia da flur cun <u>bargers</u>	23
riga	rintg annual da las plantas da lain	88
rimnar	collectar	12
rizom	<u>bist</u> sutterran, guarda illustraziun p. 67	67, 91, 116
rodetta	spezia da plancton, guarda fotografia 3, p. 119	119, 195
romin	<u>pitschen</u> rom	8
ruaida	canera, fracass, ramur	35
rudè	<u>tschertgel</u>	10
rugada da mel	<u>suc</u> dulutsch che vegn <u>secretà</u> da plugls da feglia	100
rugna	bulieu-parasit sin <u>pumera</u>	60
ruider	mammal cun dents da ruier, sco p.ex. stgilat e mieur	107
rument	restanzas	188
runcar	tagliar davent l'entir <u>quaud</u> sin ina surfatscha	85
ruschnar	sa mover sur il fund, p.ex. il moviment d'ina lindorna, er per plantas che creschan per lung da la terra	71, 74
rustg verschà	spezia d'amfibi, guarda fotografia p. 129	129
sacarosa	zutger	43
sajettar	moviment fitg svelto sco quel d'ina balla or d'in schluppet	22
salvgia glutinusa	spezia da flur, guarda fotografias p. 14	14
sanguetta	spezia da verm, guarda p.ex. fotografia 4, p. 193	143, 193
sasez	sez	188
satigl	cuntrari da gross; magher, fin	122
savurar	sentir cun il nas u cun la lieunga	6
sburritschì	grugl, betg <u>glisch</u> , pailus	87
scarpa	spunda, costa, rieven	147
schaumar	sgular or dals insects (en spezial avieuls e baus)	100
scherm	plantina giuvna che sorta dal sem	18
scherm infectus	animalet che chaschuna <u>malsognas</u> , p.ex. bacteria	209
schermigliar	<u>pruir</u> , chatschar	18
schervetta	planta da l'aua	117
schlem	mutschigna, <u>glitta</u>	104
schliar, sa	substanz che "svanescha" en in liquid sco p.ex. zutger en l'aua; <u>dissolver</u> , sa	114
schuber	net	106
schumbrada	tamburada	104
schumbrar	batter il tambur	104
schuschurrar	sgulatschar	146
scorset	bau-scorsa, guarda illustraziun p. 101	101, 201
scumbigliar	confunder, sbagliar	96, 119
scursar	tagliar davent la roma e scorsa d'ina planta da lain	101

expressiun	explicaziun	p.
scut	veglia arma da protecziun cunter armas cun piz, vegniva purtada en maun, per ordinari da lain u metal	98
secretar	<u>producir in liquid organic</u>	10
semperverd	spezia da chagliom nanin, guarda illustraziun p. 90	90
sepal	<u>fegl</u> dal chalesch, guarda illustraziun p. 10	10
serpegiar	sa muventar sco ina serp	135
setgira	perioda, en la quala i na plova betg	155
sfarinussa	bulieu-parasit sin <u>vits</u>	60
sfessa	largia, <u>fora</u> , guarda illustraziun p. 39	39
sfuignar	il stgavar en la terra dad animals	107
sfunsar	ir a funs u sut l'aua	125
sfunsella nanin	utschè da l'aua, guarda fotografia 3, p. 130	130, 131
sgargugliar	ramur d'aua, p.ex. dad in aual selvadi che curra sur crappa	134
sgialv	sblatg, pallid	86
sgnappamustgas nair	spezia d'utschè, guarda fotografia 5, p. 157	157
sgragia	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 103	103
sifon	uder dal pollen	17, 64
sigil da Salomon	spezia da flur, guarda fotografia 8, p. 91	90, 91
sigliot	spezia da plancton, guarda fotografia 5, p. 119	119
silena cotschna	flur cotschna che crescha en il <u>quaud</u>	11
sitg	cuntrari da bletsch	86
sitola	stadi da larva d'in amfibi, guarda fotografias 3-5, p. 35	35
smardegliar	far plat; splattitschar	143
smuttà	senza piz	102
sparunella	recipient da nectar che guarda or sco in satg en piz	91
spertadad	<u>sveltezza</u> , rapiditad	134
spezaria	<u>cundiment</u> , substanza cun <u>odur</u> e savur	14
spia	furma da portaflurs, guarda illustraziun p. 67	67
spia d'aur cumina	spezia da flur, guarda fotografia 8, p. 137	137
spinal	spundigl	79
splerin	insect, sort da <u>tqiralla</u>	12
spulvrar	springir en furma da pulvra, p.ex. pollen d'ina flur sin in avieul	14, 63
spurella	spezia da fletga, guarda fotografias 5-8, p. 94	63, 94
spuretg	timid, schenà	127
squama	guarda illustraziun p. 75 sisum, stgaglia	65, 75, 77, 88
squassar	stremblir	22
squitta	instrument cun ina guglia ch'ils medis dovran p.ex. per prender sang	22
squittar	sprizzar	152
sromar, sa	far roms	41
stagn	robust, ferm	102
staila da l'aua	spezia da flur, guarda fotografia 2, p. 137	137
stalivetta	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 16	16
stamins	organ sexual masculin da la flur, guarda illustraziun p. 11	10, 11
startugl da prà	spezia da flur, guarda illustraziun p. 55	55
stenta	sforz	108
stentar, sa	far in sforz; sa spruvar, sa sfadiar	209
steri	che na sa lascha betg storscher; rigid	78

expressiun	explicaziun	p.
stgagiel midabel	spezia da bulieu che crescha sin plantas, guarda fotografia 2 p. 97	47, 97
stgilat	spezia da mammal, guarda fotografia p. 106	106
stgima	borlas d'aria sin la surfatsch d'in liquid	52
stigma	part dal pistil, guarda illustraziun p. 11	10, 11
stil	part dal pistil, guarda illustraziun p. 11	10, 11
stinentar	far chalar da curre sang	138
stizun	lieu nua ch'ins po cumprar victualias ed outra rauba; butia, negozi	189
stolon	fiels che servan a la reproducziun vegetativa, guarda fotografia 3, p. 28	28, 114
stresa	<u>cuvrida/rasada</u> che consista or d'ina substanza, en il <u>gnaud</u> rasada nua ch'in tip da plantas crescha	17, 84
strivla	sdrima, lingia	70, 74
sturnel	spezia d'utschè, guarda fotografia p. 159	159
stuschar	stumplar, bintgunar, urtar	124
suandant	sequent	51
suandar, el suonda	vegnir suenter	
substanza ereditara	cromosoms	43
suc	liquid	145
sulada	<u>cuvrida</u> da crappa spess ina sper l'autra per francar ina via; salaschada	152
surbajegiar	construir chasas ed edifizis en in lieu; fabritgar	152
surchombras	palantschin	166
surexplotar	duvrar memia intensivamain	188
surfertilisar	dar memia bler <u>fertilisader</u>	191
svapurar	dar giu vapur, sfimar	40, 153, 180
sveltezza	rapiditad, <u>spertadad</u>	143
svieuta	circulaziun	188
tais	spezia da mammal, guarda fotografia p. 106	106
taiss	cuntrari da <u>planiv</u> ; stip, spundiv	134
taja	etui vegetal che cuntegna ils sems	22
tarpun	<u>cuvrida</u> dal fund/palantschieu en chasas, per ordinari da launa	130
tartuffel	<u>legum</u> ch'ins dovra p.ex. per far "pommes frites"	154
tentacul	tar insects: organ da <u>savurar</u> / tar <u>celenterads</u> : ina sort da bratsch prolungà per <u>tschiffar</u> la <u>preda</u>	14, 69
termagl	object da giugar per uffants; giugaret	6
tessi	unidad da cellas en l'intern dal corp	25
tgira	en connex cun la natira: cultivaziun	214
tgiralla	insect, guarda fotografias p. 34	7, 34
tievla	quadrel da tetg	166
tigl	planta da lain auta, las flurs dovr'ins savens per far té	20, 23
tipla	spezia d'insect, guarda fotografia 5, p. 98	98
tirc	planta da cultira, or dals sems pon ins far pulenta	208
toppa	pe d'in animal cun <u>fol</u> , p.ex. d'in chaun u d'in giat; tschatta	107
torta	rom lung, guliv e <u>satigl</u> , senza roms <u>laterals</u> ; pertga	139
toxic	da tissi	192

expressiun	explicaziun	p.
tozzel	dudesch tocs, dunsaina	100
trachea	<u>bavrola</u> da respirar dals insects, guarda illustraziun p. 125	72, 125
tragutter	far ir la <u>maglia</u> da la bucca en il stumi	69, 115
trav	lain da construir taglià cun quatter chantuns, sustegna ina construcziun, en ina chasa ves'ins las travs sin il palantschieu (<u>surchombras</u>) gist sut il tetg; troma	166
tromba	part dal corp che l'insect dovra per baiver nectar	12, 47
truschet	arma dal temp medieval, bastun cun in chau spinus; mazzacun	137
truschet romus	spezia da flur, guarda fotografia 4, p. 137	137
tschajera	aria turbla; <u>brentina</u>	153
tschalattar	aua che sa muventa cun ramur (p.ex. aua muventada dals peschs cura ch'els sa copuleschan); sflatschar	126
tschegl	<u>pailin</u> , guarda illustraziun p. 68	68
tscheglin	spezia da monocellular, auters monocellulars guarda p. 68	68
tschep	part che resta enavos cura ch'ins ha taglià ina planta da lain; cuscha, tschitga	109
tschertgel	anè, <u>rudè</u>	60
tschiffar	<u>pigliar</u> , traptar, prender	47
tschiffarola	indriz da tschiffar preda da las libellas, guarda illustraziun p. 122 giudim	122
tschima	curuna d'ina planta da lain	201
tschitscharola	<u>tromba lunga</u> da las <u>tgirallas</u>	15
tschivlottar	chant d'in utschè	146
tschof	puschel	15
tschuf	<u>malnet</u> , da merda	134
tschufragnar	far vegnir malnet; smerdar	142
tubifex	spezia d'anellid, guarda fotografia 2, p. 71 ed illustraziun p. 125	71, 125
tuffalent	ch' <u>odura</u> mal; spizzulent	98
turba	spezia da terra en palids da turba, cuntegna bler carbon e po vegnir duvrada per <u>fertilisar</u> il terren	87, 112, 214
turbellari	spezia d'invertebrad che viva en auas, guarda fotografia 1, p. 140	140
tursch	spezia d'utschè	156
uderetta	planta da l'aua, guarda fotografias p. 115	115
uderin	tschep da verms <u>chavortgs</u>	119
uman	creatira la pli sviluppada sin la terra, persuna	8
umbella	furma da portafurs, guarda illustraziun p. 67	67
unichasan	<u>portafurs</u> feminis e masculins en sin la medema planta	11
ureglia gronda	spezia d'utschè-mezmieur, guarda fotografia p. 167	154, 167
urticla	planta cun chavels che piztgan sch'ins tutga els	11
urticla morta	spezia da flur, guarda illustraziun p. 55	55
utilisar	duvrar	152
uzua	iva s. Gion	173
vacuola	chombra da suc da la cella, guarda illustraziun p. 25	24, 25

expressiun	explicaziun	p.
vadè	pitschen da la vatga	7
vanel	spezia d'utschè	211
vanessa d'urticlas	spezia da tgiralla, guarda fotografias p. 34	34
vanzadira	restanzas da nutriment (d'umans)	158
var	circa	6
varicla	creschientscha cornusa da la pel, p.ex. tar rustgs, guarda fotografias rustg brin e rustget dal venter mellen, p. 128	128
vasch	recipient che cuntegna terra, en la quala ins sa plantar flurs, guarda fotografias 3 e 4, p. 37	37
vaschietta	<u>pitschna</u> vaschia	52
ventagl	utensil da taila ferma u da <u>palpiri</u> , furma in mez <u>rudè</u> sch'el è avert, vegniva savens tegnì en maun pli baud da damas noblas e muventà per far vegnir natiers aria	73
verdaun	spezia d'utschè, guarda fotografia 8, p. 157	157
veronica da l'aua	spezia da flur, guarda fotografia 6, p. 137	137
veronica d'aua	spezia da flur, guarda fotografia 5, p. 137	137
verschla	ina posiziun tar fegls da plantas da sem, guarda illustraziun p. 67	67, 116
vertebrad	animal cun spina dorsala	75
vespra satiglia giganta	spezia d'insect, guarda fotografia 3, p. 98	98
vestgadira	l' <u>uman</u> porta la vestgadira sin il corp, p.ex. chautschas, giacca, pullover etc.	189
vetscha da saivs	flur ch'appartegna a las leguminosas	20
viandar	viaqiar	212
viola da gaud	spezia da flur, guarda fotografia 1, p. 91	91
vistga	<u>chaglia</u> sempverda mez parasitara che viva sin las plantas, guarda fotografia 3, p. 46	46
vit	planta che porta ivas, guarda fotografia 1, p. 44	44, 208
vitg	vischnanca <u>pitschna</u>	172
vorticella	spezia da monocellular, guarda fotografia 7, p. 53	195
vulp	mammal, guarda fotografia p. 106	6, 48, 106
xilem	conduct en ina planta che maina l'aua ensi, guarda illustraziun p, 41	40, 41
zai	resistent, dir	139
zaidla	chavel u <u>pail</u> dir e gross	71, 79
zipla da lain	<u>pitschen</u> toc taglià fin da lain; stalizza, astella	38
zitga	spezia da <u>legum</u> cun <u>pulpa</u> oranscha u melna, po vegnir fitg gronda	20
zup	lieu per sa zuppar	7, 76

Quest glossari è vegnì elavurà dad Ester Caduff sco supplement per il med d'instrucziun „Biologia“.

Biologia, cudesch (nr. 12.2950)